

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ – НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ НА ТЕРИТОРІЯХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Історія розвитку біосфери складається з безперервного еволюційного процесу, постійної зміни видового складу живих організмів та трансформації екосистем. Нині на хід цих процесів суттєво впливає людина, що призводить до порушення природних процесів, збільшення швидкості вимирання видів та несе загрозу докорінної зміни структури біосфери.

Усвідомлення людством цінності біологічного різноманіття та його екологічного, генетичного, соціального, економічного, наукового, виховного, культурного, рекреаційного і естетичного значення є важливим кроком для забезпечення належних умов подальшого розвитку життя на планеті. Потреба в інформації про склад біоти постійно збільшується поряд із необхідністю здійснення відповідних природоохоронних заходів. Адже екологічна рівновага, яка дозволяє людині існувати в біосфері Землі, виникає і підтримується всією сукупністю різноманітних видів та форм біоти.

Вид є основною таксономічною одиницею охорони природи, тією одиницею, що формує природне середовище та обумовлює заходи щодо його охорони. Незворотній процес вимирання виду призводить до повної втрати унікального генофонду, зникнення популяції та руйнації екосистем. Саме тому завдання збереження видового складу біоти є одним з основних як на державному рівні, так і для міжнародної спільноти.

Прийняті Україною закони та міжнародні конвенції у сфері охорони довкілля передбачають низку заходів, спрямованих на збереження видів. Зокрема, Законом України "Про природно-заповідний фонд України" метою створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду визначено збереження генофонду тваринного та рослинного світу. Запорукою успіху будь-яких заходів є збір інформації, у нашому випадку – інформації щодо видового різноманіття флори та фауни.

Дані з інвентаризації флори та фауни конкретної природно-заповідної території є передумовою для проведення наступних наукових досліджень, визначення особливо цінних природних комплексів, встановлення відповідного режиму збереження та використання заповідної території, визначення раритетної складової біоти, організації моніторингу за станом природних комплексів тощо. Загалом, інвентаризація біоти різних територій та об'єктів природно-заповідного фонду знаходиться на різних стадіях. І якщо такі установи природно-заповідного фонду, як національні природні парки, природні та біосферні заповідники постійно здійснюють роботи з інвентаризації біоти в рамках виконання програми "Літопис природи", то роботи з інвентаризації біоти на територіях заказників, заповідних урочищ, пам'яток природи та навіть регіональних ландшафтних парків проводяться нерегулярно і не в повному обсязі.

Дані інвентаризації флори, а саме вищих судинних рослин, природних та біосферних заповідників, а також національних природних парків, з одного боку, відображають видове різноманіття та природоохоронну цінність їхніх природних комплексів, а з іншого, – стан цих робіт та загальну вивченість території. Глибина та якість наукових досліджень, в першу чергу, залежать від можливості установ природно-заповідного фонду сформувати відповідальний та кваліфікований штат наукового підрозділу. На жаль, формування штату установи природно-заповідного фонду часто залежить від площі, наданої їй у постійне користування, та ускладнене соціально-побутовими та економічними обставинами. У цьому ракурсі організація курсів підвищення кваліфікації, проведення тематичних семінарів та конференцій, а

також налагодження співпраці з провідними науковими установами є абсолютно необхідними.

Проведення семінару для наукових працівників установ природно-заповідного фонду "Інвентаризація біорізноманіття в межах природно-заповідного фонду" за фінансової підтримки проекту Європейського Союзу "Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки" стало непересічною подією.

Протягом трьох днів (18-20 вересня 2013 р. в м. Феодосія, АР Крим) фахівці установ природно-заповідного фонду мали змогу підвищити рівень базових знань та умінь, які необхідні для здійснення інвентаризації видів флори та фауни. Були розглянуті питання підвищення ролі національних природних парків у збереженні біорізноманіття регіонів, рідкісних видів флори та фауни, типових та унікальних природних комплексів, що особливо актуально з урахуванням стрімкого збільшення кількості цих установ протягом останніх років. Участь у семінарі фахівців із Франції дозволила обмінятися досвідом щодо організації наукових досліджень на природоохоронних територіях України, Франції та інших країн Європейського Союзу. Важливою складовою у проведенні семінару стало залучення провідних фахівців з інших наукових та науково-дослідних організацій, що сприятиме налагодженню співпраці та проведенню спільних досліджень у подальшому.

Організатори семінару щиро вдячні фахівцям які провели надзвичайно пізнавальні та цікаві практичні заняття – В.Ю. Жидкову з Національного природного парку "Чарівна гавань", І.А. Сікорському з Опукського природного заповідника, А.І. Тупікову з Національного природного парку "Дворічанський", С.В. Алемову та В.В. Губанову – науковим співробітникам Інституту біології південних морів ім. О.О. Ковалевського, Н.В. Ковблюку з Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, С.Ю. Садогурському та В.В. Корженевському з Нікітського ботанічного саду – Національного наукового центру, Н.А. Литвинюк з Казантипського природного заповідника, фахівцям Карадазького природного заповідника: М.М. Безкаравайному, С.В. Кривохижину, В.І. Мальцеву, Л.П. Мироновій, Г.І. Безвушко, а також усім учасникам семінару за активну участь та презентацію результатів інвентаризації біоти їхніх природно-заповідних установ.

Особливу вдячність висловлюємо адміністраціям Опукського, Казантипського та Карадазького природних заповідників, команді проекту Європейського Союзу "Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні Секторальної бюджетної підтримки" і особисто Андре Каруцу за допомогу в організації та проведенні заходу.

Важливою складовою підготовки, проведення та підведення підсумків семінару є видання тому № 135 Збірника наукових праць Нікітського ботанічного саду – Національного наукового центру "Інвентаризація біорізноманіття в межах природно-заповідного фонду", що було б неможливо здійснити без активної підтримки к.б.н. С.Ю. Садогурського і д.б.н. В.В. Корженевського.

Ми сподіваємося, що проведення цього семінару стане поштовхом для інтенсифікації наукових досліджень, інвентаризації біорізноманіття на територіях природно-заповідного фонду і сприятиме визначенню подальших шляхів розвитку заповідної справи.

В.В. Канцурак,
Директор Департаменту заповідної справи
Міністерства екології та природних ресурсів України